

La utopia d'un visionari

La Universitat de València ens presenta la proposta política i social de Tommaso Campanella, un pensador calabrés que pretenia transformar la Europa coneguda fins el moment per una societat on s'intuïxen els elements de la futura modernitat.

LA CIUTAT DEL SOL

TOMMASO CAMPANELLA

TRADUCCIÓ D'ANTONI SEVA

COL·LECCIÓ «BREVIARIS», 9

130 PÀGINES

PUV, VALÈNCIA, 2006

La concepció d'un ideal que es presenta com a ir-realitzable. Això és una utopia. I també és el que trobem en esta conversa escrita per Campanella el

1602, durant el seu captiveri al Castel Nuovo de Nàpols. Havia estat condemnat a 27 anys de presó per encapçalar una revolta contra la monarquia espanyola a la seua Calàbria natal, però no havia estat, ni de bon tros, el seu primer problema d'ordre públic. Prèviament, havia estat processat per rebel·lió i acusat d'heretge per la Inquisició, que el va perseguir amb ànsia.

És evident que Campanella, com G. Bruno i Galileu (als quals va conèixer al llarg de la seua vida), era un personatge polèmic i peculiar. Segons explica Antoni Seva, responsable de la traducció i de la introducció (treball excel·lent, d'altra banda), el filòsof es «vanava dels seus coneixements, s'atribuïa una missió providencial i s'arrogava poders màgics». Tal vegada, esta voluntat de transcendir va fer que escriguera de tot i molt. També va dedicar part del seu temps a la poesia i a acumular una important correspondència. De tota manera, si en alguna disciplina va destacar sobre la resta, va ser, sens dubte, en la filosofia.

Un pensament amb contradiccions, però coherent dins de la seua pròpia lògica i del moment que va viure. Així, al mateix temps que propugna una educació universal i obligatòria, considera que el cristianisme ha de ser admès per tots els pobles si deixa de cometre abusos. En el terreny polític, el seu govern ideal és una monarquia absoluta regida per un líder, una espècie de príncep o de papa, on l'individu queda su-

bordinat per unes normes estrictes que recorden «una regla monàstica o unes ordenances militars». Elements, tots ells, que s'entreveuen en l'obra.

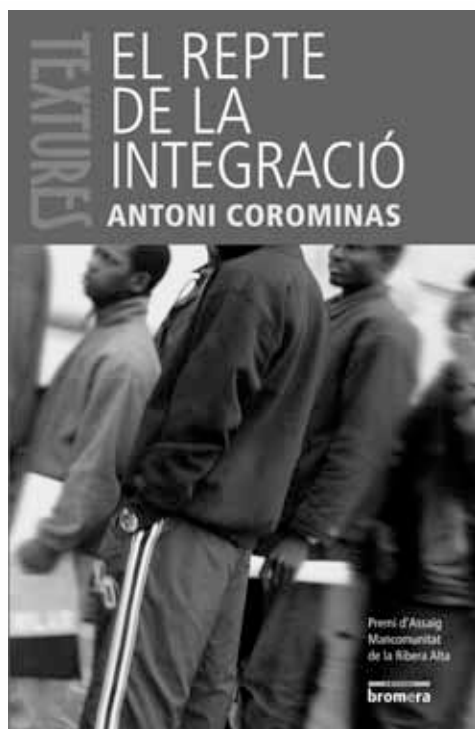
Les característiques de la societat de Campanella (la influència de *La República*, de Plató i, sobretot, d'*Utopia*, de Thomas More, és ben palesa) potser posen els pèls de punta a més d'un, però cal endinsar-se en esta ciutat per intuir la modernitat d'algunes de les propostes. D'entrada, hi ha poques lleis, però la justícia és exemplar. No existix la propietat, perquè genera privilegis i corromp, de manera que els béns són comunals. També les dones, en una intent per sistematitzar la procreació, activitat que el preocupa força. Després, els fills passen a la comunitat, que se n'encarregarà de l'educació, igual per a homes i dones, tot i que al final estes acaben sent discriminades en no poder accedir als càrrecs importants. Això sí, tant els uns com els altres gaudixen d'una dieta sana, fan exercici regularment i mantenen una higiene estricta, costums que els fan arribar fins els cent setanta anys. També són un poble pacífic, que només respon amb les armes en defensa pròpia, i com a últim recurs.

En definitiva, una deliciós retrat d'una societat que s'ha de conèixer. L'edició es completa amb l'article «Qüestió quarta sobre la millor república», en el qual Campanella, en una posició molt socràtica, respon amb lucidesa a les crítiques que ell mateix es planteja. No debades, l'autor va ser un il·luminat que va portar de cap les autoritats del moment, la qual cosa no estava a l'abast de tothom.

Àlvar Peris

Un tema actual imprescindible per a reflexionar

Sovint, la notícia de les pasteres ens sorprén, i la presència dels immigrants als nostres carrers i a les nostres places és una realitat. Davant d'este panorama, la societat valenciana pren postures, però, de vegades, sense un coneixement suficient, ni una reflexió profunda sobre la situació.

EL REpte DE LA INTEGRACIÓ

ANTONI COROMINAS

«PREMI D'ASSAIG MANCOMUNITAT DE LA RIBERA ALTA»

COL·LECCIÓ «TEXTURES», 14

123 PÀGINES

EDICIONS BROMERA, ALZIRA, 2006

Hi ha fets inqüestionables com és l'augment del fenomen migratori dels països empobrits cap a l'Estat espanyol, de forma exponencial durant els últims anys. De manera habitual, els mitjans de comunicació ens oferixen imatges, la majoria d'elles dramàtiques, sobre l'arribada de persones de diferents cultures i indrets en busca d'una forma de viure diferent, de treball o fugint de violències i injustícies. La societat occidental camina inevitablement, malgrat alguns poders fàctics i certs personatges, cap a la convivència entre diferents races, costums i religions, amb independència de la problemàtica que comportarà esta barreja de sentiments i les possibles solucions que adopten els respectius governs. Per tant, esta realitat –i se suposa que la defensa democràtica de la interculturalitat–, haurien de provocar campanyes de sensibilització i una planificació per a adaptar-se als canvis que compor-

ta, en lloc de presentar la immigració com un problema.

De fet, l'Estat espanyol ja ha realitzat diverses regulacions de milers i milers d'immigrants. I durant les últimes setmanes, França, Itàlia i uns altres països com últimament Gran Bretanya, s'han afegit en la lluita contra un panorama que, malgrat les patrulleres, l'elevació de les reixes i dels murs, el control aeri, terrestre i marítim i, fins i tot, els acords amb els països del sud, sembla impossible d'aturar. L'immigrant que no té res a perdre ho intentarà una i altra vegada, mentre la separació entre països continue eixamplant-se.

Amb el subtítol de «Narcisisme, paranoia, seducció i diglòssia en la immigració del nou mil·lenni», el doctor Corominas ens mostra una visió singular del fenomen migratori a partir de la medicina i la psiquiatria en concret, tot caracteritzant els trastorns mentals i maneres de fer de grups socials o de països, especialment quan topen amb unes altres civilitzacions. Amb *El repte de la integració* ens aporta una visió innovadora i autocrítica sobre algunes inèrcies malaltisses que poden tenir els diferents entorns socials en la recepció i acollida dels nousvinguts, amb una clara denúncia de la creació de guetos i de la marginalitat sota la capa d'una aparent assimilació.

El volum s'estructura en nou capítols, després d'un breu pròleg a càrrec del professor Albert Bastardas, catedràtic de

filologia de la Universitat de Barcelona. Primerament ens ofereix unes pinzellades sobre els perills d'una mala gestió de la immigració, i després centra la seua visió general en la situació de les societats i personalitats «malaltes», tot marcant les característiques dels processos patològics. A continuació, detalla els fenòmens del narcisisme, la paranoia, i l'histrionisme, i els relaciona amb la qüestió identitària, la pàtria, les invasions demogràfiques o les emocions col·lectives, entre altres temes. El segon bloc del llibre dibuixa tres grans temes com són la llengua, el pluralisme i la religiositat, i els relaciona amb els aspectes anteriors. Finalitza amb un magnífic capítol que defineix com a «Cap a la integració: incentius per al nouvingut i per a l'amfitrió» i que vol ser una conclusió i possiblement un desig.

Tant l'estructura com les dimensions i el vocabulari emprats configuren una obra divulgadora per a adults que té com a principal mèrit oferir una altra visió de la immigració que, de segur, ens farà reflexionar. A més, està avalada per ser la guanyadora del VII Premi d'Assaig de la Mancomunitat de la Ribera i per la trajectòria mateix de l'autor, que és cap del Servei de Salut Mental de la Fundació Hospital de Mollet i professor del Màster de Psicopatologia Clínica de l'Adult de la Universitat de Barcelona.

Enric Ramiro Roca

Una pionera entre les dones

La publicació d'una antologia de la pedagoga Maria Carbonell (València, 1852-1926) ens proporciona l'oportunitat de rescatar una obra destacada en la història del feminisme valencià, que té en Carbonell un puntal intel·ligent i d'un activisme incansable.

LAS MUJERES DEL QUIJOTE Y OTROS ESCRITOS

MARIA CARBONELL

COL·LECCIÓ «DEBATS», 21

199 PÀGINES

INSTITUCIÓ ALFONS EL MAGNÀNIM, VALÈNCIA, 2006

Sempre és agradable fer una ullada retrospectiva als pioners. Maria Carbonell és exactament això: una pionera en el camí de la dona cap al seu reconeixement ple com a subjecte social. Activista des del terreny del magisteri, Maria Carbonell pertany al reducte de les dones valencianes que, en el tombant entre el segle XIX i XX, i esperonades per l'exemple espanyol de Concepción Arenal (1823-1893) o d'Emilia Pardo Bazán (1851-1921), van alçar la veu per reclamar per a la dona una posició més reeixida. En la prehistòria del feminisme (que té en el XIX el seu primer segle neuràlgic), dones com Carbonell servixen per marcar un canvi de tendència. Les conquestes del segle XX hi són degudes. Alguna cosa d'això remarca l'autora mateix; en les seues paraules: «Yo espero que de igual manera que el siglo XIX fue el reivindicador de los derechos del hombre, el siglo XX lo ha de ser de los derechos de la mujer, educándola para

que contribuya a formar el espíritu público y para que tome parte, si no directa, indirecta en la obra social».

Maria Carbonell va exposar el seu ideari en múltiples publicacions de la seua època, com ara *Hoja Literaria*, *El Correo*, *El Globo*, *El Mercantil Valenciano*, *Las Provincias* o *La Voz*. Aprofitant este ingent material divulgador, l'editora Begoña Sáez ha preparat una antologia concisa i dúctil, on es reflectix prou bé el pensament de l'autora. Aprofitant potser el reclam recent del centenari del Quixot, el llibret du el títol d'una d'estes col·laboracions, *Las mujeres del Quijote*, una apologia amable de l'art cervantí que partix d'una constatació inapel·lable: «*El gran Cervantes, al retratar a las mujeres, puso de manifiesto su caballerosidad e hidalguía nativas, su exquisito sentimiento y la bondad de su corazón. Jamás se ensañó con ellas, como Quevedo y otros escritores, ni sacó a la pública vergüenza sus defectos y debilidades, comprendiendo que unos y otras son propios de la humanidad y no exclusivamente del sexo femenino*».

Potser este llenguatge ens sobta ara, avesats com estem a un plantejament del problema molt més cru per part de les feministes de hui. Però cal situar els textos en el seu context i explicar-nos este llenguatge atenuat i naïf (com

quan afirma, més avant, que «*poesía y mujer deben ser dos cosas muy parecidas*») com producte d'unes circumstàncies concretes.

L'antologia és correcta, ja s'ha suggerit, però li veig un defecte innecessari, relacionat amb la inclusió d'un text en la nostra llengua, publicat en la revista *Feminal* (suplement mensual de *La Il·lustració Catalana*, que tenia col·laboradores de la talla de Caterina Albert i Paradís). Es tracta de *La dona valenciana* (1908), un elogi de les virtuts racials que inclou un fragment del poema *La barraca*, de Teodor Llorente, el gran patriarca de la Renaixença local. Si bé els textos en castellà del llibre que glossem han estat explícitament modernitzats, l'article de *Feminal* s'ha reproduït en l'original ortografia prefabriana, una ingenuïtat més o menys acusada, que posa en solfa la completa capacitació científica de les instàncies editorials.

Llevat d'això, la publicació de *Las mujeres del Quijote* ha de rebre un aprovat. Qualsevol iniciativa és bona per a convertir Maria Carbonell en alguna cosa més que un nom gravat en pedra en un mur de l'Ajuntament capitalí, allà on se la reputa de «*eminente pedagoga*» i és recordada com «*hija predilecta de la ciudad de Valencia*».

Victor Cotlliure

Un homenot del País Valencià

El present llibre recull l'homenatge col·lectiu, entre altres, de polítics, professors, intel·lectuals, economistes, empresaris, advocats i periodistes en els quals Joaquín Maldonado ha deixat petjada. Tots ells li reconeixen generositat, honradesa i decisió.

JOAQUÍN MALDONADO ALMENAR. UN PATRICI VALENCIÀ

AA VV

174 PÀGINES

SAÓ I BIBLIOTECA VALENCIANA, VALÈNCIA, 2006

És temps de parlar de Joaquín Maldonado i gairebé tothom coincidix a reconèixer l'aportació cívica i professional d'este home com una de les riqueses humanes més indispensables i més malauradament malaguanyades que hem tingut els valencians en les últimes dècades. Pèrdua que s'accentua a partir dels anys seixanta, època en què l'activitat social, econòmica i cultural a casa nostra, i en concret a la ciutat de València, començà a reviscolar. I moment també en què Maldonado prenia les regnes de molts projectes.

Indispensable, deia, la figura d'este home, perquè ha estat sempre una persona dialogant, amic de la raó enfrontada al dogma, de la claredat i la concisió, i desconfiat davant foscors i dogmatismes imposats, tan propis de l'etapa franquista. «Malaguanyada» seria el segon adjectiu perquè Maldonado representa allò que des de l'esquerra valenciana s'ha anomenat «dreta civi-

litzada», com a sinònim d'un corrent escassíssim de burgesia democratacristiana que apostava per la construcció nacional dels valencians com a poble i pel diàleg amb la resta de components socials i polítics.

No és d'estranyar –sobretot per part de les veus que se situen a l'esquerra valencianista– que el to predominant en estos articles, alguns autèntiques cròniques periodístiques, siga més aviat de desengany i de recança davant d'una oportunitat perduda o d'una esperança massa estirada, per no parlar d'una resignació trista i definitiva.

Les diferents intervencions suposen una riquesa documental de primera mà perquè molts dels seus autors han estat i són amics o coneguts ben pròxims de Maldonado, i amb molts d'ells ha compartit –i continua compartint– projectes i somnis. En este sentit, no és d'estranyar trobar-nos-hi un grapat d'anècdotes personals força interessants i curioses, fets que avui formen part de la història del nostre país. Però si hi ha un tret en Maldonado que tothom coincidix a destacar, és la seua capacitat resolutiva i la seua disposició a escoltar i donar el consell escaient en el moment just.

Conten molts que quan agafava el telèfon per dur endavant una gestió, era ir-

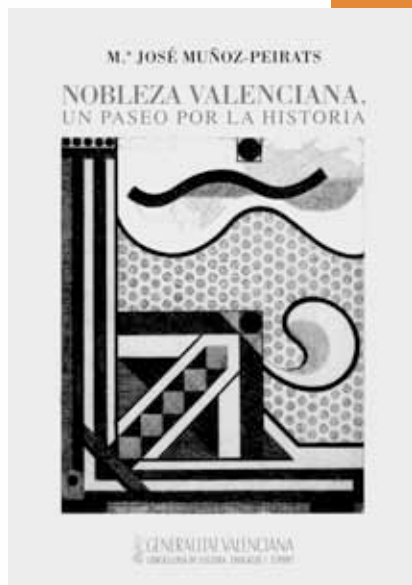
refutable. Seré, seriós i convençut, trucava on havia de trucar, i sense tremolar-li la veu i en qüestió de minuts havia intercedit per la llibertat i la dignitat d'algú o havia recuperat alguna empresa social o cultural que trontollés a causa de qualsevol motiu antidemocràtic. Per això, aquells que el coneixen de prop, en destaquen la magnificència, sol·lícit sempre per rebre tothom, dissoldre dubtes i resoldre problemes aliens.

Obert a tothora a les propostes dels altres i a raonar-hi sobre això. Així, és com retraten en Joaquín Maldonado: un home generós amb el seu temps i les seues atencions, atent sempre a les demandes i les preocupacions dels seus coetanis –a pesar de les nombroses ocupacions que van omplir la seua vida professional i familiar–, i capaç de proporcionar sempre una conversa i un tracte cordial.

És temps, doncs, de recordar la lliçó deixada per qui ha estat un animador social i econòmic irrepètible, un activista, com en diríem avui. Un deute pendent que mai no podrem saldar –vist tot l'esforç que Maldonado ha fet per orientar-nos i ajudar-nos com a ciutadans lliures, demòcrates i creatius. De moment, este primer intent resulta ja ben lloable.

Lourdes Toledo

En *Nobleza valenciana. Un paseo por la historia*, María José Muñoz-Peirats nos ofrece una selección de entrevistas con algunos de los más destacados nobles valencianos. Entrevistas en las que los protagonistas no sólo nos cuentan cómo y dónde viven sino también cuáles son sus problemas y preocupaciones.

Un libro que se convierte en un documento de un gran valor para historiadores y lectores interesados en la materia y que cuenta con una presentación histórica de D. Pere Maria Orts, uno de los especialistas de mayor prestigio en genealogía y heráldica valencianas y un referent en los trabajos de investigación sobre los linajes valencianos.

Nobleza valenciana. Un paseo por la historia es un recorrido histórico que comienza con la Baronía de Terrateig en el siglo XIV, camina a lo largo de los siglos XV, XVI, XVII, XVIII, XIX y finaliza en el siglo XX con el Marquesado del Turia y el Condado de Altea.

Biblioteca Valenciana
Un focus cultural de la nostra
Comunitat Autònoma

Galeres i corsaris al servei del Papa Luna és un llibre de lectura amena que ens parla de les galeres del papa Luna i dels que hi navegaven. L'historiador, Vicent Gil, ha utilitzat documentació procedent d'arxius tan diferents com el Nacional de Catalunya, el de la Corona d'Aragó, el municipal de València, l'Arxiu Secret Vaticà o la Biblioteca Riccardiana de Florència. L'obra s'estructura en cinc capítols que es complementen entre si i compat amb un exhaustiu apèndix documental que reuneix testimonis de capitans de vaixell, mercaders, mariners i del legat papal encarregat de l'inventari. Un llibre que, en paraules del seu autor, convida a embarcar-se en el singular món de la mar, de les galeres i dels que les feien navegar.

Multidisciplinarietat al servici de la immigració

En poques dècades hem passat de ser un país d'immigrants a ser un país de recepció de milions d'ells, com abans havien estat uns altres països europeus. Tanmateix, sembla que ens ha pillat de sorpresa i amb molts temes per reflexionar i decidir.

LA INMIGRACIÓN EN LA COMUNIDAD VALENCIANA.
UN ESTUDIO MULTIDISCIPLINAR

MARÍA ASUNCIÓN CHAZARRA QUINTO (COORD.)
308 PÁGINES

TIRANT LO BLANCH-CEU, VALÈNCIA, 2006

La veritat és que ha costat prou de temps, però durant els darrers anys s'han multiplicat els estudis sobre el fenomen migratori, i més concretament sobre un determinat camp d'estudi com és el que afecta la immigració estrangera. Perquè no oblidem que l'acció de migrar significa, segons la lingüística i la geografia, «anar d'un lloc a una altre, especialment d'una regió a una altra per residir-hi»; i esta activitat afecta tant els qui ho fan de manera intraestatal com els qui vénen de l'estranger, és a dir, que tan emigrant és una persona de Botswana com de Medina del Campo que abandona el seu lloc d'origen i marxa a una altra localitat per viure, i immigrant quan hi arriba. És important delimitar estos conceptes perquè la memòria històrica és molt dèbil i cada vegada més curta, la majoria dels mitjans de comunicació molt «lleugers» en la redacció de les notícies, i sovint dóna peu a errors i tergiversacions. Amb la base aclarida, podríem definir esta obra com un fidel reflex de la importància que està adquirint en tots els

àmbits de la societat, la influència massiva d'immigrants estrangers al nostre país. I no tan sols pel nombre, sinó per les conseqüències que comporta en els àmbits econòmics, culturals, educatius, socials i en la resta de camps de convivència, i que es traduïxen en diferents comportaments i en la necessitat d'adaptar-hi la legislació actual. Per estes raons, un grup d'investigadors del campus de la Universidad Cardenal Herrera-CEU a la ciutat d'Elx, coordinats per la professora M. Asunción Chazarra, s'han decidit a investigar el fenomen.

En realitat, es tracta d'un conjunt de nou capítols, la majoria d'ells a càrrec de persones vinculades al món del dret, i que tracten temes com els drets fonamentals dels immigrants, l'actual política criminal i el tractament de l'immigrant com a víctima de delits, l'expulsió dels estrangers del territori estatal amb intervenció judicial i una aproximació al règim especial dels estudiants forasters segons la nova llei d'estrangeria. Un segon bloc l'ocupen els estudis sobre economia respecte dels fluxos migratoris, tant en l'economia estatal com en la valenciana, la singularitat dels règims agraris i de treball domiciliari respecte a la normativa general, i el perfil de l'immigrant com a consumidor. Tanca el volum un estudi sobre les ONG en l'àmbit de la comunicació local i el repte que suposa per als gabinets de premsa, i un es-

tudi sobre l'impacte de la immigració a la ciutat d'Elx.

En definitiva, l'estudi multidisciplinar se centra principalment en l'àmbit jurídic i, secundàriament, econòmic, amb una pinzellada sobre el tema dels mitjans de comunicació i la geografia urbana. Cadascun dels capítols està precedit d'un sumari i una introducció, i en la majoria de casos es tanca l'estudi amb una bibliografia prou actualitzada i majoritàriament en espanyol, que inclou ocasionalment enllaços a webs. S'hi troba a faltar un pròleg que explique detalladament el producte confeccionat i els objectius que es pretenen, així com el mapa global de les aportacions que es realitzen; alhora que una major incidència de les investigacions realitzades en el territori valencià. Com totes les miscel·lànies, té com a virtut la riquesa d'aportacions amb enfocaments diversos, i com a problema, els daltabaixos que suposen aportacions de persones diferents i el repte que suposa coordinar-les. En qualsevol cas, celebrem la publicació perquè ens apropa a la realitat migratòria del nostre entorn més pròxim en una època tan «delicada» com l'actual. Igualment, esperem que contribueixca al desenvolupament d'una millor convivència entre les diferents civilitzacions i a la decodificació d'erroris estereotips i prejudicis que, sovint, apareixen en la nostra societat.

Enric Ramiro Roca

Fragmentació apocalíptica

La totalitat impossible és un estudi sobre una de les característiques fonamentals de la nostra època: la tendència a la fragmentació i la manca d'una visió unificada, aspectes que afecten els més diversos àmbits de les nostres vides.

LA TOTALITAT IMPOSSIBLE
(SOBRE LA FRAGMENTACIÓ EN LA VIDA ACTUAL)

ENRIC BALAGUER

«PREMI D'ASSAIG DE LA GENERALITAT VALENCIANA» 2005

125 PÀGINES

BIBLIOTECA VALENCIANA, VALÈNCIA, 2006

Amb *La totalitat impossible*, obra guanyadora del Premi d'Assaig en valencià de la Generalitat Valenciana 2005, Enric Balaguer ha escrit una requisitòria per exposar i denunciar el que per a ell constitueix una de les característiques fonamentals de la nostra època: la tendència a la fragmentació de la nostra vida actual, la manca d'una visió unificada que «ens condemna a la parcialitat, a l'absurd i a l'alienació». Balaguer ressegueix al llarg del seu llibre les formes que adopta esta tendència a la fragmentació en els diferents àmbits de les nostres vides. Així, considera que, respecte a èpoques anteriors, l'individualisme s'ha incrementat, les interaccions socials han minvat i les relacions s'han fet més impersonals. Els espais anònims i asèptics, com les grans superfícies comercials i els aeroports, s'han convertit en els símbols de la identitat fútil i vacil·lant de la nostra època. El comerç ho envaïx tot i s'in-

dustrialitza l'amor, el sexe, el menjar, la salut, la cultura... La fragmentació entre l'àmbit públic i el privat s'ha fet més gran, i es pot parlar d'un desinterès i d'un descrèdit creixents de les activitats cíviques. Com que la parella i l'entorn social cada vegada són més inestables, el treball ha esdevingut allò més important. Cada vegada hi ha menys

experiències i temes comuns, de manera que es pot parlar d'una societat atea, sense religió, en el sentit que cada vegada estem menys lligats a res. El sistema social ha començat a perdre la seua capacitat de retenir el passat; ens hem instal·lat en una mena de present perpetu, regits per la lògica del benestar personal, que ignora deures i responsabilitats. Etcètera.

La totalitat impossible, des de la primera línia fins a

l'última, es limita a exposar i denunciar la tesi que ja s'enuncia en el títol, d'una manera potser excessivament rectilínia. L'autor ha preferit elaborar una requisitòria, més que intentar comprendre i investigar uns fets que ell presenta com a incontestables. De vegades no s'ha sabut sostreure a una certa tendència al

tòpic, quan parla, per exemple, de la por que generen les noves tecnologies i l'«exasperant inseguretat» provocades per estes, afirmacions que pareixen extretes d'un comunicat de la Conferència Episcopal. No hi ha una voluntat de comprendre, d'interrogar i d'interrogar-se, de matisar, perquè el que es vol es presentar una realitat actual que

l'autor considera apocalíptica, i davant de la qual l'única conclusió que se li ocorre és una declaració retòrica de bones intencions, tot assenyalant que «no es tracta de generar un nou discurs que amague les diferències, però sí que les englobe; és a dir, que busque la unitat en la diversitat».

És molt possible que Enric Balaguer tinga raó en molts dels punts que defensa o denuncia en el seu llibre, però el lector hi troba a faltar el

moviment i la sorpresa, que són inherents a la millor tradició del gènere de l'assaig. L'autor, però, s'ha negat a considerar tot allò que no li dóna raó.

Enric Iborra

La reedición de un clásico del pensamiento político

Nos encontramos ante la enésima reedición de un clásico de las ideas políticas del siglo XVI. En efecto, la obra de fray Bartolomé de las Casas ha levantado y sigue levantado pasiones a favor, como bandera para el rechazo del colonialismo europeo, y en contra, sobretudo entre los defensores de la conquista de América.

BREVÍSIMA RELACIÓN DE LA DESTRUCCIÓN DE LAS INDIAS

FRAY BARTOLOMÉ DE LAS CASAS

EDICIÓN CRÍTICA, ESTUDI PRELIMINAR I NOTES DE
JOSÉ MIGUEL MARTÍNEZ TORREJÓN

376 PÁGINES

EDITORIAL UNIVERSIDAD DE ALICANTE, ALICANTE, 2006

Creemos que lo más importante de esta reedición de la edición princeps de 1552 es el estudio introductorio realizado por José Miguel Martínez Torrejón, que recoge los estudios publicados hasta la fecha de hoy y trata de enmarcar la obra en el contexto histórico y en el pensamiento de la época. De esta manera reconstruye de forma pormenorizada los pasos del padre las Casas desde 1542 a 1552, es decir desde la primera redacción de la *Brevísima relación de la destrucción de las Indias*, realizada en Valencia en 1542, hasta la definitiva de 1552.

Así nos explica sus relaciones con Carlos V y su entorno político; la influencia del pensamiento del padre Vitoria; la influencia de la primera versión de la *Brevísima relación* en la redacción lo que se conoce como *Leyes Nuevas de Indias*; su nombramiento como obispo de Chiapas en 1543; su vuelta

definitiva a España y sus disputas con el humanista Juan Ginés de Sepúlveda a partir de 1548.

Según José Miguel Martínez, las dos versiones principales de la Brevísima, las de 1542 y 1552, son un instrumento de persuasión: primero para promover una reforma radical del sistema administrativo de las Indias, y luego para que se detengan para siempre las guerras de conquista. De hecho la Brevísima es una historia de la conquista de América, pero limitada a un tema muy concreto: las crueldades cometidas por los conquistadores. Aunque el esquema de la obra es muy repetitivo, está demostrado que muchos hechos denunciados por las Casas son verdaderos, aunque no siempre diga toda la verdad.

José Miguel Martínez también hace un estudio crítico de la obra, comparando el texto de 1542 con el de 1552. Hace también una aproximación de las fuentes que utilizó las Casas para la redacción de la Brevísima. Luego estudia la larga historia editorial de la Brevísima, una obra polémica desde su publicación, ya que las primeras ediciones fueron publicadas sin las licencias necesarias, y su contenido político ha sido objeto de fuertes críticas por los defensores de la conquista de América.

A partir de 1578 la obra de las Casas se traduce a todas las lenguas europeas. Por último, el autor hace un estudio de la historia del texto, de los diversos manuscritos que se conservan.

Creemos que hay que destacar algunos aspectos de esta excelente reedición. En primer lugar que se ha regularizado la ortografía según el uso moderno, lo que permite una más fácil lectura. En segundo lugar la abundancia de notas, que permiten una mejor lectura del texto y un mejor conocimiento y explicación de determinados aspectos de la obra. Por último, el lector encuentra una completa bibliografía sobre el padre las Casas y su obra.

Francesc Torres

Enhorabona per trenta anys d'activitat teatral

El volum, editat dins la col·lecció «Gran Teatre» de Bromera, ens acosta a la trajectòria de la companyia L'Horta Teatre alhora que a la història del teatre valencià, amb motiu de la celebració del trenta aniversari d'una de les iniciatives teatrals més veteranes i consolidades a ca nostra.

30 ANYS DE L'HORTA. 30 ANYS DE TEATRE VALENCIÀ

ENRIQUE HERRERAS

COL·LECCIÓ «GRAN TEATRE»

160 PÀGINES

EDICIONS BROMERA, ALZIRA, 2006

Fa pocs anys publicava un article en què posava de relleu el fet que a finals dels anys seixanta i principis del setanta s'encetaven una sèrie d'iniciatives que són la base del teatre valencià actual, lligades en gran mesura a l'anomenat «teatre independent del País Valencià». És ben cert, però, que de tot aquell conjunt de nous grups teatrals en queda només una representació reduïda, tot i que moltes persones vinculades a aquella activitat del tardofranquisme esdevenen protagonistes individuals del teatre dels anys vuitanta i noranta.

Com déiem, de supervivents, en queden pocs (PTV, Pluja Teatre...), però a un d'estos, L'Horta Teatre, trobem dedicat ara un llibre amb motiu de la celebració dels trenta anys de la seua creació a Castellar-l'Oliveral el 1974. Sens dubte, este anar celebrant aniversaris per part d'un nombre considerable de companyies és una mostra de la maduresa i de la conso-

lidació de determinades estructures de producció i d'exhibició escèniques. I en diem exhibició perquè la companyia, a més a més, des de l'any 1995 té una sala pròpia –Sala L'Horta– des de la qual exercix una tasca ben important de difusió del teatre, sobretot entre els més menuts amb les campanyes per a escolars. Això no obstant, i a diferència de les altres companyies provinents dels 70, L'Horta Teatre ha acabat mantenint una doble línia de producció, dedicada tant al teatre familiar com al d'adults.

Així mateix, destacaríem com a signe de maduresa i de consolidació del sector el fet que al caliu d'estos aniversaris sovint hagen aparegut tota una sèrie d'estudis o monografies dedicades a les companyies, sales, escoles, etc. Fóra bo reconèixer que este fet proporciona, tot i que sovint no ens trobem davant investigacions en el sentit estricte, una bibliografia a l'abast que dona compte d'una activitat sobre la qual fins fa poc no hi havia informació d'accés i consulta fàcils. Incloent-hi material fotogràfic, tan interessant per al coneixement de l'activitat escènica. En este sentit, és just valorar les edicions que des de la col·lecció «Gran Teatre» de Bromera ens han arribat, monografies dedicades a companyies com Moma, Albena, o esta que ressenyem.

El responsable del text és el crític Enrique Herreras, el qual té ja una àmplia producció d'estudis. Potser, tal com el títol del llibre ja fa palés, un dels encerts del volum és el fet que s'ha optat per presentat en paral·lel una història de les activitats de L'Horta, amb les seues diferents etapes, i una història del teatre valencià, com un complement que sovint contextualitza o fa més entenedora la trajectòria i les transformacions que L'Horta ha experimentat. Amb tot, personalment, considere que l'aportació específica sobre L'Horta és allò més destacable o nou dins el panorama bibliogràfic existent. A més, el text, de lectura fàcil i amena, està acompanyat d'una sèrie de testimonis i documents que fan encara més rica l'edició, sense oblidar tot el material visual que mostra els treballs de la companyia.

No podem, així doncs, més que donar l'enhorabona a tots aquells que han fet possible ja més de 30 anys d'activitat cultural, compromesa amb la nostra llengua, i també este «bell àlbum» que ens reconstruïx els anys viscuts. Així mateix, l'espectacle *Pica, ratlla, tritura*, que tanca el recorregut, ha estat una molt bona manera de corroborar (no sols de fer anys viu el teatre) el potencial i l'interés que pot despertar L'Horta Teatre.

Ramon X. Rosselló

El arte en la Valencia republicana

El último libro del periodista y crítico del arte Francisco Agramunt, premio de la Generalitat Valenciana 2005, supone un amplio recorrido documental por la actividad artística valenciana durante el periodo republicano y de la guerra civil española, en especial en sus aspectos renovadores.

LA VANGUARDIA ARTÍSTICA VALENCIANA
DE LOS AÑOS TREINTA

FRANCISCO AGRAMUNT LACRUZ

«PREMIO DE ENSAYO DE LA GENERALITAT VALENCIANA» 2005

550 PÁGINES

BIBLIOTECA VALENCIANA, VALÈNCIA, 2006

El origen de este libro recientemente galardonado con el premio de Ensayo, en castellano, de la Generalitat Valenciana en 2005 es la tesis doctoral presentada por el autor treinta años antes, en 1985, en la Universidad Complutense de Madrid.

Esta obra lleva a cabo un amplio recorrido analítico y documental, este tanto escrito como gráfico, por la actividad artística valenciana del periodo republicano y de la guerra civil española, con una especial incidencia en sus aspectos de renovación y vanguardia.

Agramunt abre su trabajo con una necesaria introducción a la sociedad valenciana de los años treinta y a su ambiente artístico, subrayando la actividad desarrollada en la Escuela de Bellas Artes de San Carlos a partir de su renovación de la pedagogía artística dominante. En este ámbito analiza el Manifiesto Amarillo redactado

por un joven Josep Renau y la actividad de la revista *Murta*, donde publicaron Juan Gil-Albert, Juan Chabás, Luis Cernuda o Max Aub. Otros focos renovadores, como la Sala Blava desde donde Gutiérrez Solana escandalizó a la Valencia más tradicional o la peña *El Sifón*, así como una incipiente industria litográfica que dio alas al cartelismo y la gráfica, conducen al ambiente prebélico con la Unión de Escritores y Artistas Proletarios, de gran fuerza y presencia en toda España a través de su órgano de expresión, la revista *Nueva Cultura*. La parte central del libro la ocupa la actividad generada en Valencia durante la guerra civil, en especial a partir de su condición de capital de la República. Los ilustradores, escultores, dibujantes, pintores, cartelistas y arquitectos valencianos van pasando por estas páginas con la impronta en blanco y negro de sus hábitos y figuras. Punto y aparte merece el apartado dedicado a la conservación de las obras maestras del Museo del Prado bajo la acción de la Junta Delegada del Tesoro Artístico de Valencia, así como la celebración del II Congreso de Escritores antifascistas, incluyendo el llamado «incidente comunista» de André Gide y la ponencia colectiva. Po-

ne punto final el Pabellón de la República española y la significativa presencia valenciana en el mismo.

Resulta de gran interés el material gráfico inédito que facilitaron al autor las familias de los artistas correspondientes. Podemos gracias a ellos contemplar fotografías de las obras del Museo del Prado albergadas en el Colegio del Patriarca y en las Torres de Serranos durante la guerra civil por mediación de la Alianza de Intelectuales Antifascistas, algunos de los cuales aparecen también en menciones escritas y gráficas. Obras que se destinaron al Pabellón de París de 1937 y que no llegaron nunca a exponerse, bien porque el ejército de Franco lo impidió indirectamente al cortar el tráfico de vehículos en los frentes de Peñíscola y Vinaroz, bien porque cruzaron la frontera pero sufrieron desvíos inesperados que llegarían inopinadamente hasta el MOMA de Nueva York, incluyendo obras de Picasso y Braque.

Miguel Catalán

Universals, però menys

La sociòloga Esther Escolano ha dut a terme una extensa investigació sobre el paper de la dona en les universitats valencianes. La conseqüència immediata d'este treball és *Entre la discriminación y el mérito*, publicat per la Universitat de València.

ENTRE LA DISCRIMINACIÓN Y EL MÉRITO

ESTHER ESCOLANO ZAMORANO

451 PÁGINES

PUBLICACIONES DE LA UNIVERSIDAD DE VALÈNCIA,
VALÈNCIA, 2006

La lluita de la dona per aconseguir una posició social de plena igualtat és una lluita llarga i només parcialment coronada d'èxits. En una altra ressenya del present número de *Lletres Valencianes* es glossa l'aportació de Maria Carbonell, una pionera del feminisme valencià de qui la Institució Alfons el Magnànim acaba de publicar una breu antologia, *Las mujeres del Quijote y otros escritos*. En el cas que ens ocupa ara, Esther Escolano Zamorano, doctora en sociologia i cap del Servei d'Anàlisi i Planificació de la Universitat de València, ens ofereix un material típicament doctoral, que s'ocupa d'esbrinar l'estatus actual de les professores de les universitats valencianes.

L'autora partix d'una constatació inapel·lable: el que anomena, en paraules de M. Maruani, la feminització real, però incompleta, de la vida pública. És evident que, com a novetat en els darrers trenta anys, les universitats es-

tan plenes de femelles que exercixen –tan bé o tan malament com els seus companys mascles– l’art del magisteri. El que es pregunta Escolano, però, és en quines categories professionals s’ubiquen estes professores, quina percepció tenen elles de la seua posició en la jerarquia docent i qualsevol altre aspecte que envolte la seua carrera acadèmica (sobretot en relació amb el corresponent masculí).

Sobre la base d’enquestes operades sobre el terreny, *Entre la discriminación y el mérito* desgrana una completa radiografia de la universitària valenciana. Les conclusions que n’extrau l’autora són de caràcter agre i dolç a la vegada. Per una banda, constata que la incorporació de les dones com a professionals docents està molt allunyada dels nivells masculins (concretament, el personal femení representa el 30,90% del col·lectiu docent). Per un altre costat, és evident que «a mida [sic] que s’ascendeix en l’escala acadèmica minva la proporció de dones, cosa que evidencia un clar fenomen de segregació vertical». Paral·lelament a este fenomen es dóna també una important segregació horitzontal, és a dir, que en un mateix nivell jeràrquic les dones es concentren en un cert tipus d’ocupacions i en deixen d’altres al càrrec exclusivament

masculí. Esta constatació es veu reforçada per una altra ben coneguda: el diferent ús del temps segons sexes. Tiranitzades per les seues obligacions domèstiques, les dones no poden gastar tant de temps com els hòmens en eixes entranyables rutines acadèmiques anomenades «reunions de departament» o d’àrea. El que ens diu Esther Escolano, amb una sinceritat que l’honora, és que l’home té tot el temps del món per a fer-se un currículum pràctic a l’ombra decisiva dels passadissos de la facultat, però la dona no, i això és un handicap burocràtic que la llasta.

No cal dir que la dona universitària està absent en gran mesura –com a conseqüència de tot el que hem exposat– dels òrgans de govern, de direcció i de gestió de la institució, i en qualsevol classe de cercles de poder acadèmic, la qual cosa és una flagrant demostració de desigualtat, i és ací on les polítiques públiques haurien de fer incidència.

Es pot pensar, ras i curt, que per a arribar a esta conclusió no fa falta un llibre de 450 pàgines. La casuística doctoral, però, és quasi tan inaprehensible com els misteris teològics, i això sí que no té solució. Les dones, però, ja no volen paraules, sinó fets. I en tenen tot el dret.

Victor Cotlliure

L'evolució ambiental del planeta explicada al gran públic

La insostenibilitat ambiental del sistema social imperant motiva en este llibre una anàlisi interdisciplinària que ens introduïx en les claus del problema i ens estimula a prendre-hi partit.

UN FUTURO SOSTENIBLE? EL CAMBIO GLOBAL
VISTO POR UN CIENTÍFICO PREOCUPADO

FERNANDO SAPIÑA

COL·LECCIÓ «SIN FRONTERAS», 10

160 PÀGINES

PUV, VALÈNCIA, 2006

Quin serà el futur del nostre planeta si la nostra societat continua desenvolupant-se com ho ha fet darrerament? Quines alternatives hi ha a este desenvolupament? Preguntes com estes han estat sovint enunciades a nombrosos i diversos fòrums durant les últimes dècades. El problema ambiental ompli avui les boques de periodistes, polítics, científics i moviments populars. Cadascun d'estos agents socials realitza, des de la seua perspectiva, interessants aportacions al debat i fa així possible una solució al problema ambiental plantejat. El llibre de Fernando Sapiña suposa una aportació a este debat ambiental des de la perspectiva d'un «científic preocupat», com s'autodefinix l'autor en el subtítol del llibre.

El llibre, que ara apareix en castellà (la primera edició, en català, aparegué el 2001), té sis capítols. En els primers cinc l'autor planteja els debats ambientals que considera més destacats, i només en l'últim capítol exposa tímidament

algunes solucions a les esmentades problemàtiques ambientals.

El llibre comença enumerant els diversos canvis patits pel planeta des de l'aparició de l'espècie humana, i posteriorment valora en més extensió la influència dels humans sobre tres cicles. La modificació del cicle del carboni pels humans i les conseqüències d'este canvi sobre el clima ocupen les pàgines del segon capítol, mentre que els capítols tercer i quart els dedica al cicle del nitrogen i del plom, respectivament. D'esta manera, a més de l'habitual debat sobre el canvi climàtic, el llibre tracta debats tan importants com el de la insostenibilitat del sistema de producció d'aliments o de l'actual ús de materials minerals.

La lectura del segon capítol pot resultar un poc més densa per a aquells que no estan familiaritzats amb la divulgació científica; però, en general, el text és de fàcil comprensió per a un públic ampli. El recurs a la història al llarg de gran part del text facilita la lectura a aquells no massa familiaritzats amb l'ecologia i la química. Ara bé, potser en este sentit l'autor prescindix de fonts provinents de la història de la ciència que podrien enriquir el discurs històric i servir millor els interessos del llibre. D'esta manera el relat històric resulta-

ria una eina més efectiva per a plasmar les reflexions de l'autor i contribuiria a fer més accessible el text a un públic no acostumat a rebre un volum tan elevat de dades en les seues lectures.

Potser també s'hi troba a faltar un reconeixement explícit al destacat paper jugat pel moviment ecologista. Tot i que el llibre pretén donar la visió d'un químic, resulta un tant forçat parlar de les iniciatives i dels canvis d'actitud en matèria ambiental sense fer referència directa al principal agent social que els ha promogut. Ara bé, estes puntualitzacions no deixen de fer del llibre una obra més que recomanable per a introduir-se en les claus del conflicte ambiental.

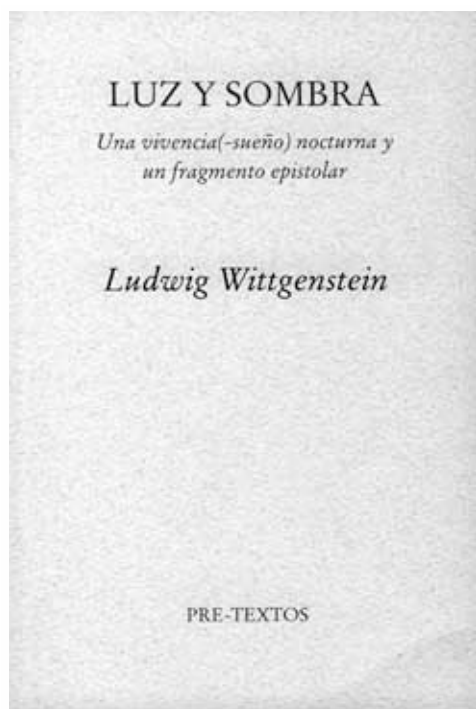
Ximo Guillem-Llobat

L'altre Wittgenstein

Un interessant volum que recull dos textos inèdits del pensador vienes. En el primer, relata la intensa experiència que viu en despertar, a propòsit d'un somni que ha tingut. El segon és una reflexió sobre la fe, sobre la religió i l'ètica, que oposa a la cultura, considerat com un espai tancat, limitat i que cal superar per accedir a l'espai obert de la llum. Un Wittgenstein, doncs, diferent de l'oficial.

LUZY SOMBRA. UNA VIVENCIA (-SUEÑO) NOCTURNA
Y UN FRAGMENTO EPISTOLAR

LUDWIG WITTGENSTEIN
TRADUCCIÓ D'ISIDORO REGUERA

116 PÀGINES

PRE-TEXTOS, VALÈNCIA, 2006

La idea més general que circula de Wittgenstein, la que d'alguna manera el definix, és la d'un pensador que ha barrat el camí a la metafísica. Els problemes filosòfics no són autèntics problemes i per això no cal esforçar-se a trobar-hi una solució, sinó que —esta era la terapèutica— el que cal és «dissoldre's», analitzar-los acuradament per veure que no tenien sentit, que es reduïxen, en definitiva, a confusions lingüístiques. Aclarir el llenguatge era la tasca que calia portar endavant per no embolicar-se amb falsos problemes. Per un altre costat —és l'altre punt famós sovint citat—, Wittgenstein afirma que el llenguatge marca els límits del món, que d'allò que no es pot parlar és millor guardar-ne silenci. Resulta, però, que el Wittgenstein dels *Tractatus logico-philosophicus* o de les *Investigacions lògiques*, no és més que una cara de la

seua personalitat, i que els seus interessos no queden reduïts als que tracta com a filòsof del llenguatge, com a pensador de la ciència i de la lògica. En tenia d'altres més profunds, més personals, no professionals i existencials que se situen en el plànol de l'ètica i de la religió, en una experiència angoixosa de la seua vida, de la seua relació, justament amb «allò» de què no es podia parlar. Tanmateix, el Wittgenstein dels *Diaris*, sobretot, i dels dos textos inclosos en este volum, tracta de parlar-ne, se situa en el punt de tensió entre allò dicible i allò indicible, encara que siga, com diu Ilse Somavilla, utilitzant imatges i metàfores.

Per este pensador hi ha, doncs, la ciència, que es mira amb escepticisme; la metafísica, que tracta de dissoldre, i la religió, la fe i l'ètica que en deriven i que són les vertaderament importants. Ho són perquè la ciència no pot dir res del sentit de la vida, ja que més enllà dels «fets» en què es mou no pot dir res. En canvi, el sentit de la vida es troba justament en la religió. Sense esta perd tot el seu sentit.

L'altre Wittgenstein, doncs, és el que està emparentat amb pensadors com sant Agustí, Pascal i, sobretot, Kierkegaard. Ara bé, no hi separació entre les dues opcions, sinó que són més aviat com-

plementàries. Fins i tot es podria dir que l'*ethos* religiós és l'arrel de tot Wittgenstein, que se sentia treballat interiorment per la seua insubornable relació amb la «llum», que era per a ell la «Llum de Déu». En tant que el món de la fe és indicible, no intentarà fonamentar-lo racionalment i el considerarà «irracional», «insensat» des del punt de mira científic.

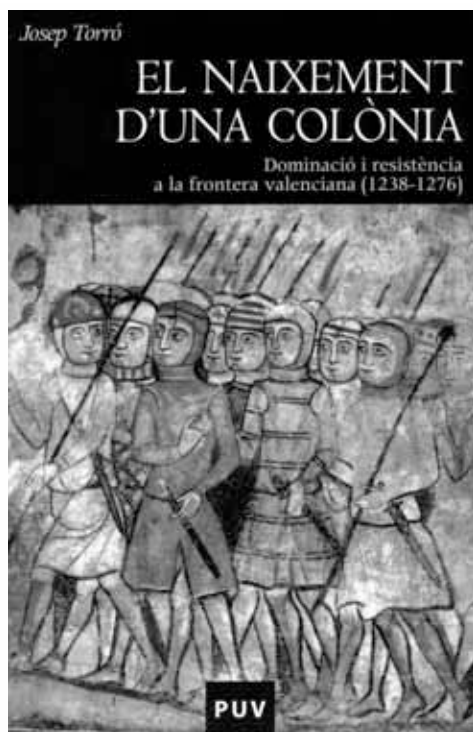
Els dos textos inclosos en este volum, «Una vivència (sueño) nocturna» i «El ser humano en la campana de cristal roja» són decisius per a introduir-nos en la problemàtica existencial, religiosa i moral del pensador vienés. Hi ha, en el llibre, la reproducció facsímil dels originals, la transcripció literal, la versió normalitzada i els corresponents aclariments, així com l'estudi d'Ilse Somavilla «Luz y sobra».

Josep Iborra

El regne de València i el naixement d'una societat colonial

Ens trobem davant de la segona edició revisada d'un bon llibre que ens parla del temps de la conquesta del regne de València en el segle XIII, una conquesta que va conformar una societat colonial feudal, tot seguint el referent de Robert Bartlett. Una societat colonial que es consolidar definitivament després de la desfeta andalusina de 1277, després de la darrera revolta de 1276.

---

*EL NAIXEMENT D'UNA COLÒNIA. DOMINACIÓ I
RESISTÈNCIA A LA FRONTERA VALENCIANA (1238-1276)*

JOSEP TORRÓ

253 PÀGINES

PUV, VALÈNCIA, 2006

El llibre estudia les terres de la part meridional del regne de València, les que posteriorment conformarien la sots-governació de Xàtiva, durant el regnat de Jaume I. Esta zona, que l'autor coneix molt be, fou el principal focus de les rebel·lions de la població indígena andalusí contra els nous immigrants cristians. Hom proposa només metodologies de treball i una adequada contextualització geogràfica de les dades per apropar-se millor a la realitat d'esta societat colonial, i al mateix temps reivindica la figura de l'historiador francès Pierre Guichard.

L'obra s'estructura en quatre capítols. En el primer estudia la capacitat militar andalusina, aportant notícies molt interessants sobre les tècniques militars, sobre la funció dels castells andalusins, i acaba descrivint la resistència muntanyenca d'Al-Azraq (1245-1258), que planteja com una continuació de la guerra de conquesta de les terres valencianes i fa un estudi del territori per on s'estenia el seu poder. La resistència acabarà definitivament en la rebel·lió de 1276-1277 i la consegüent derrota andalusina, que va comportar el confinament de les aljames a zones preferentment muntanyenques.

En segon lloc estudia el fenomen de l'esclavatge, l'objectiu final de moltes

cavalcades ja que suposava una bona font d'ingressos. Malgrat tot, l'autor constata que la majoria de la població indígena no fou esclavitzada, com ocorregué en altres llocs. També fa un estudi de la població cristiana del segle XIII, insuficient, segons Jaume I, para a garantir la seguretat del regne, i fa un estudi de la distribució de la població cristiana i mudéjar.

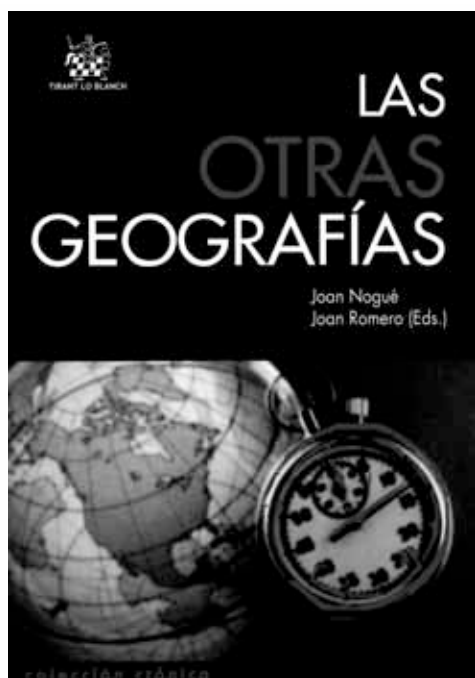
En el capítol tercer s'estudia com s'organitza la societat colonitzadora, el tema de la immigració, la creació de noves poblacions, la forma en que es feren els repartiments i el nou orde agrari, tot estudiant com s'organitza la producció agrària en el segle XIII, fonamentada en els cereals, la vinya i la ramaderia, uns productes més comercialitzables. Per acabar, estudia la primitiva organització municipal i l'economia dels primers nuclis urban de les comarques meridionals valencianes.

En darrer lloc, fa un estudi de la societat andalusina colonitzada, la desposesió de les seues propietats, tot fent esment dels eixarics. També dedica unes pàgines a les aljames i a la conservació de la seua autonomia com a representat de les comunitats andalusines. L'agricultura andalusina era més variada i destinada a l'autoconsum.

Francesc Torres

Altres temps, altres espais

Joan Nogué i Joan Romero, catedràtics de Geografia, reunixen en un volum vint-i-sis articles que miren d'explicar el món que ara ens envolta, descrivint nous processos territorials i socials que, amb independència de la seua escala –local, regional o internacional–, tenen lloc pertot arreu del planeta com a conseqüència dels processos de globalització.

LAS OTRAS GEOGRAFÍAS

JOAN NOGUÉ I JOAN ROMERO (EDS.)

COL·LECCIÓ «CRÓNICA»

557 PÀGINES

TIRANT LO BLANCH LLIBRES, VALÈNCIA, 2006

Ara fa 15 anys, la caiguda del mur de Berlín marcà la fi d'un vell ordre mundial, d'una geopolítica de blocs nítida i maniquea, fàcilment intel·ligible des d'un o altre costat del teló de ferro. Només ha passat una dècada i mitja, però la comprensibilitat del món no és hui tan senzilla: s'han capgirat molts paràmetres econòmics, tecnològics, socials, polítics, mentals... i s'han alterat radicalment les distàncies espacials i temporals arreu del planeta. Hem encetat una nova etapa d'inseguretats i incerteses, una era sovint confusament definida pel mot «globalització».

En este escenari apareixen, segons Nogué i Romero, unes «altres» geografies, uns altres processos espacials i temporals que al seu parer resulten invisibles, intangibles i efímers. És una nova «terra ignota», com la de les velles cartografies, ara precisament que el planeta sembla

més petit i més observat que mai. Les noves geografies es tracten en vint-i-sis articles signats per autors de diferents disciplines acadèmiques, procedents d'universitats i de centres d'investigació espanyols, llatinoamericans, francesos i canadencs, i també per membres de les ONG Intermon-Oxfam i Metges Sense Fronteres. Un pròleg dels coordinadors presenta el conjunt i hi dóna coherència, que s'organitza en quatre eixos: les geografies de la globalització, els nous territoris, les altres ciutats i el cos, els quals més o manco venen a coincidir amb l'escala internacional, urbana i personal.

El llibre s'adreça a un públic no necessàriament expert. Obri un ventall de temes molt ample, però no aprofundix en excés en cap d'ells, qüestió que es compensa amb una bibliografia detallada a la fi de cada capítol. S'expliquen, entre altres, les geografies dels conflictes oblidats, de les nacions sense estat, dels refugiats, de la pobresa i la fam, o del terrorisme. També geografies properes o íntimes i de vegades imperceptibles, com les de la sexualitat o la por. Uns altres articles analitzen, amb un posicionament crític, nous processos en escenaris i activitats tradicionals, com la ciutat o el medi rural i el comerç o els recursos

naturals. Es descriuen en definitiva, geografies intermitents, que apareixen esporàdicament en els mitjans de comunicació, però que poques vegades són objecte d'una anàlisi detallada.

L'estudi d'estos altres espais i temps queda generalment al marge de les eines i dels enfocaments acadèmics, per la qual cosa l'obra fa reviscolar ferramentes d'anàlisi crítiques i plantejaments subjectivistes que obriren una clivella en la geografia clàssica en els anys seixanta del passat segle –per a restar després en letargia–, però que a hores d'ara poden resultar molt útils per a entendre la realitat.

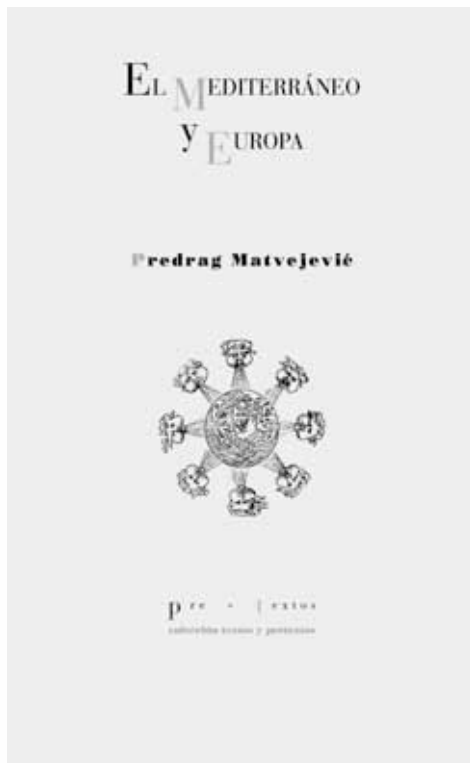
Clou l'obra un breu postfaci de Sami Naïr, un apassionat manifest contra la «globalització imperial» i el neoliberalisme, que des del títol i l'última línia convida a «no renunciar mai davant allò intolerable». I és que de les *Altres Geografies* es pot col·legir cap a on haurien d'anar les altres polítiques.

Carles Sanchis Ibor

L'altra Europa

El present volum és un aplec d'assaig i conferències entorn de l'espai del Mediterrani, de la problemàtica balcànica i centreeuropea. L'autor analitza amb honestedat i rigor esta complexa realitat creuada per una història permanentment convulsa, diversa i marcada per un destí comú, dramàtic.

EL MEDITERRÁNEO Y EUROPA

PREDRAG MATJEVIĆ

TRADUCCIÓ DE MANUEL ARRANZ

PREFACI DE GABRIEL BEIS

205 PÀGINES

PRE-TEXTOS, VALÈNCIA, 2006

En les últimes dècades, posem a partir dels anys seixanta amb la *Primavera de Praga*, s'ha produït una mena de *boom* de llibres sobre l'Europa de l'Est, sotmesa aleshores a l'imperialisme soviètic. Moltes d'estes obres estaven escrites per intel·lectuals dissidents dels països europeus de règim comunista, pels escriptors contestataris que es van exiliar i que van anar a parar, sobretot, a França. El nom de Kundera, per exemple, és tota una referència en este sentit. O el de Cioran, o el de Ionesco. Escrivint en francès o en la seua llengua d'origen, però immediatament traduïts a altres llengües, van donar a conèixer la realitat angoixosa de les tiranies i dictadures del Partit. Este bloc de països esdevingué un tema d'especulació i de conversa de gran actualitat. La qüestió es va fer més urgent encara quan Iugoslàvia es trencà a trossos i es visqué un dels episodis més dramàtics i brutals de la història contemporània. La bibliografia sobre este espai geogràfic heterogeni, en què cada part reclama la seua identitat integrada paradoxalment per diferents identitats –lingüístiques, ètniques, histò-

riques, culturals, religioses–, ha augmentat considerablement.

Al marge, però, si és que es pot dir alguna cosa coherent *al marge* d'este embolic històric, d'este «polvorí d'Europa», s'ha donat a conèixer una llista, ja llarga i que continua allargant-se, d'escriptors de l'Ex –com s'anomena l'antic marc iugoslau– i de tota l'Europa de l'Est, txecs i eslovens, búlgars i romanesos, croates, albanesos, etc. Alguns han estat distingits i tot amb un premi Nobel. La literatura, la cultura en general d'este *puzzle* es troba traduïda a moltes llengües i té noms ja ben coneguts.

Un d'ells –assagista– és Predrag Matvejević, que ja té algunes obres traduïdes al castellà, bé del francès, bé del croata, que són les dues llengües que utilitza com a escriptor. Altres llibres seus són *Esos molinos de viento*, en què polemilitza amb l'estalinisme i el jolanovisme; *Cartas abiertas, ejercicios de moral*, en defensa dels intel·lectuals dissidents dels països de l'Est, i *La Yugoslavia de hoy día*, contra els particularismes nacionalistes.

Matvejević va nàixer el 1932 a Bòsnia-Herzegovina, fill de mare croata i de pare rus. Especialista en literatura comparada, professor de literatura francesa, actualment forma part del Departament de Llengües i Literatures Eslaves a la Universitat de Roma, on residix després d'uns anys d'exili a París.

El Mediterraneo y Europa és un aplec d'assaigs i d'intervencions a propòsit de la problemàtica molt complexa no sols del *Món Ex*, que tracta amb profunditat en

textos com «Sobre los Balcanes», «Una historia balcánica», «Albania y su destino» i un magnífic «Epílogo», en què resumix tota esta història o este embolic d'històries en quatre actes com si fos una tragèdia shakesperiana, en què els protagonistes –uns folls– són els caps de les diferents nacionalitats dels últims anys.

Una altra secció de la temàtica del llibre, no deslligada, però, de la balcànica, és la centrada en l'altra Europa, l'Europa central, l'Europa de l'Est, la *Mitteleuropa*, o la *Kakanie*, com en diria Musil, amb una història agitada, lloc de xocs entre Occident i Orient, antic espai unitari de l'Imperi Austro-hongarès, després espai de l'Imperi Soviètic, però encara, en els anys del desgel, objecte, diu l'autor, del somni d'una Europa central unida. Però també, per a altres, un projecte quimèric, i cita escriptors com Bence o Joseph Haslinger, que declaren, respectivament, que «*Europa Central forma part del kitsch político*», que «*Europa central és un circo ambulante para intelectuales*», etc. El mateix Matvejević diu: «*Europa central no tiene centro propiamente hablando*».

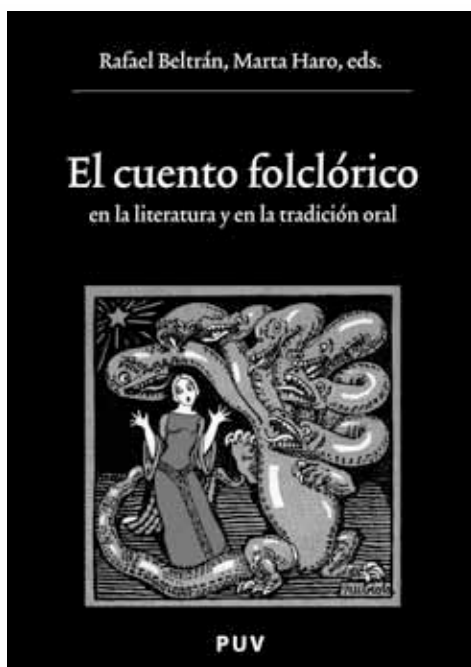
La tercera secció –la primera d'este volum– té com a títol «El Mediterráneo». És un conjunt de diferents assaigs molt suggestius sobre els noms múltiples d'este mar, sobre els mars, ja que dividit; sobre les illes que s'hi troben, els golfs, la ciutat i el mercat. L'historiador i el filòleg proporcionen en estes notes un brillant i útil exercici d'este marc geogràfic, social, cultural i polític.

Josep Iborra

Un gènere literari inexhaustible

Les narracions populars de tradició oral són un dels vehicles expressius més antics i més difosos en totes les cultures del planeta. El present volum acull un aplec d'articles que s'apropen a estes narracions folklòriques des de diverses perspectives i disciplines.

*EL CUENTO FOLCLÓRICO EN LA LITERATURA
Y EN LA TRADICIÓN ORAL*

RAFAEL BELTRÁN, MARTA HARO (EDS.)

309 PÁGINES

*PUBLICACIONES DE LA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA,
VALÈNCIA, 2006*

Una significativa part del volum, dedicat a la memòria del folklorista Julio Camarena, examina el territori limítrof entre tradició oral i literatura, i el paper de pont entre ambdós àmbits que el conte realitza: José Luis Agúndez hi fa un minuciós escrutini de la pervivència dels arguments populars en els textos literaris d'alguns autors dels segles XIX i XX; Rafael Beltrán rastreja els models folklòrics ocults en l'episodi de Felip i Ricomana del *Tirant lo Blanch*; François Delpeth abunda en una inspecció similar al si d'*El Diablo Cojuelo*, de Vélez de Guevara; José Fradejas segueix la pista d'un refrany medieval —«le quitay de la horca como puta»— a través dels segles i dels gèneres, des de *La Celestina* al cinema contemporani, i Isabel Cardigos estudia un bon grapat de contes protagonitzats per dones silencioses a partir d'un corpus de llegendes de la tradició escrita medieval europea i de la tradició oral moderna.

Un segon grup d'articles se centra en l'anàlisi detallada d'algun argument en particular i la seua difusió geogràfica: María Jesús Alcarra escull «El pan comido» per al seu rigorós estudi i Josep Maria Pujol fa el mateix amb «L'ocellet es fa fer un vestit nou».

La part, però, més interessant per al lector no especialista la constituïx un

darrer aplec d'estudis que reflexionen sobre l'arquitectura interior dels contes, la seua transmissió col·lectiva i el complex paper que el recopilador exercix dins de la maquinària folklòrica. José Manuel Pedrosa fa una interessantíssima especulació sobre el sistema lògic que governa els contes populars a partir de l'estudi de l'ús del silenci com a element simbòlic —una recerca que el fa derivar cap a altres elements argumentals íntimament relacionats: la veu, el poder, el doble i la mort. Carlos González apunta algunes suggeridores consideracions ètiques en relació amb el treball de camp de les investigacions folklòriques. I, finalment, Jesús Suárez incidix en la figura del narrador com a gestor de la frontera que separa la realitat de la ficció en els contes populars tot tancant una miscel·lània que aporta noves llums per a la comprensió d'un gènere literari certament inexhaurible.

Josep Vicent Frechina

